

Temanotat

**Kosovo: Reise-, ID- og
sivilstatusdokumenter**

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

Informasjonen som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

© Landinfo 2014

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

SUMMARY

Biometric passports were introduced in Kosovo in 2011. New passports were then again introduced in June 2013. Both these passports comply with international standards set by the International Civil Aviation Organisation (ICAO).

Kosovo authorities have issued ID cards since the fall of 2008, and introduced new biometric ID cards in December 2013. The ID cards comply with ICAO's standards. The law requires all citizens over 16 years to be in possession of an ID card.

Travel documents and ID cards are issued at the Municipal Centre for Civil Registration (MCCR).

Civil data, as births, marriages, citizenship, residency and death, are registered by the Municipal Office for Civil Status (MOCS). Various breeder documents, required for issuing of travel documents or ID cards, are delivered by the same offices.

Citizens of Kosovo may also be in possession of documents issued by Serbia, as Serbian authorities consider residents of Kosovo Serbian citizens.

This report gives a brief comment on corruption within the public services, specifically related to the issuance of documents.

SAMMENDRAG

Kosovo har utstedt biometriske pass siden 2011. Nye pass ble introdusert i juni 2013. Passene har sikkerhetsteknologi i samsvar med standardene satt av International Civil Aviation Organisation (ICAO).

Kosovos myndigheter har utstedt ID-kort siden høsten 2008. I desember 2013 ble det introdusert nye biometriske ID-kort i samsvar med ICAOs sikkerhetskrav. Loven pålegger alle borgere over 16 år å være i besittelse av et ID-kort.

Reisedokumenter og ID-kort utstedes ved de kommunale sentrene for sivil registrering (Municipal Centre for Civil Registration (MCCR)).

I Kosovo registreres personopplysninger, som fødsel, ekteskap, statsborgerskap, bosted og dødsfall, ved de kommunale sivilstatuskontorene (Municipal Office for Civil Status (MOCS)). Slike kontorer finnes i alle kommuner. Kontorene utsteder de ulike sivilstatusdokumentene som brukes som underlagsdokumenter ved søknad om av ID-kort og pass.

Borgere av Kosovo kan også være i besittelse av dokumenter utstedt av Serbia, da serbiske myndigheter anser personer bosatt i Kosovo som serbiske borgere. Når det gjelder utstedelse av serbiske pass, er det særregler for personer bosatt i Kosovo sammenliknet med øvrige serbiske borgere.

Avslutningsvis omtales korrupsjon i forbindelse med offentlige tjenester og dokumentutstedelse.

INNHold

1. Innledning	5
2. Reisedokumenter	5
2.1 Pass	5
2.1.1 Utstedelse av pass i utlandet	6
2.1.2 Midlertidig reisedokument (Temporary travel document).....	7
2.1.3 Anerkjennelse av pass	7
2.1.4 Utstedelse av serbiske pass for personer hjemmehørende i Kosovo	7
3. ID-kort	8
3.1.1 Serbiske ID-kort	10
4. Andre sentrale identitetsdokumenter	10
4.1 Fødselsattest og «Extract of Birth»	11
4.1.1 Registrering av fødsel.....	11
4.1.2 Senregistrering	12
4.1.3 Født i utlandet	13
4.2 Ekteskapsattest	13
4.3 Ugifteattest	13
4.4 Skilsmisseattest	13
4.5 Dødsattest	13
4.6 Statsborgerskapsregistrering og attest	14
4.7 Bostedsregistrering og attest	14
4.8 Endring av informasjon i registrene	14
4.8.1 Navneendring	14
5. Kontroll av identitetsopplysninger	15
5.1 Rekonstruksjon av manglende eller ødelagte sivilstatusregistre	15
5.2 Sentralt elektronisk register.....	17
5.3 Vurderinger av sivil registrering og dokumentsikkerhet	17
5.4 Verifisering av dokumenter.....	19
6. Korrupsjon	19
6.1 Falske dokumenter.....	20

1. INNLEDNING

I dette notatet presenteres regler og prosedyrer for utstedelse av reisedokumenter og ID-kort i Kosovo. Notatet gir videre opplysninger om underlagsdokumenter, registreringsrutiner og om hvordan ID-opplysninger kontrolleres. Avslutningsvis omtales korrupsjon generelt, og korrupsjon ved dokumentutstedelse spesielt.

Notatet baserer seg på åpent tilgjengelige kilder, som aktuelle lover og regler, og informasjon fra kilder innhentet på møter i Kosovo i 2009 og 2011. Notatet tar ikke sikte på å være en uttømmende redegjørelse, og mer utfyllende informasjon kan blant annet finnes ved å konsultere kildelisten.

Kosovo erklærte seg selvstendig 17. februar 2008. Fra 1999 og frem til dette ble området administrert av FN ved *United Nations Interim Administration Mission in Kosovo* (UNMIK). Selv om UNMIK ikke utsteder sivilstatusdokumenter per i dag, kan enkelte borgere i Kosovo fortsatt være i besittelse av dokumenter utstedt av UNMIK, eksempelvis fødsels- og ekteskapsattester.¹

Frem til 1999 var Kosovo en serbisk provins, og serbiske myndigheter anser Kosovo som en del av Serbia. Serbiske myndigheter utsteder fortsatt serbiske dokumenter til borgere bosatt i Kosovo.

2. REISEDOKUMENTER

2.1 PASS

Utstedelse og bruk av reisedokumenter i Kosovo reguleres av Lov om reisedokumenter 2008, Lov om endringer av og tilføyelser til lov om reisedokumenter 2010 og enkelte administrative instruksjoner.

Som selvstendig nasjon startet Kosovo å utstede pass i juli 2008. Pass utstedt fra dette tidspunktet frem til 31. oktober 2011 (dato for innføringen av biometriske pass) har mørkeblått omslag (IRB 2011). Det gjøres oppmerksom på at slike pass fremdeles er gyldige.

Kosovo innførte biometriske pass 31. oktober 2011 (MIA 2011). De biometriske passene har burgunderrødt omslag. All informasjon i passene er skrevet på albansk, serbisk og engelsk (IRB 2011).

Passene har sikkerhetsteknologi i samsvar med standardene satt av *International Civil Aviation Organisation* (ICAO). Mens EU har alderskrav på 12 år for lagring av fingeravtrykk, fritok Kosovo frem til februar 2013 barn under 16 år for dette kravet. Etter februar 2013 har barn som er 12 år og eldre, måttet avgi fingeravtrykk (EU

¹ UNMIK stoppet å utstede reisedokumenter i juli 2008. Dokumentene utstedt frem til dette har vært gyldige frem til utløpsdatoen angitt i dokumentet. Gyldighetsperioden for reisedokumenter utstedt av UNMIK har vært to år (Migrationsverket 2009, s. 6; UNMIK REG/2000/18, section 3). Et lite antall reisedokumenter fra UNMIK (30) var gyldige frem til desember 2011, da gyldighetsperioden utløp (EU Commission 2011, s. 52).

Commission 2013a, s. 5; EU Commission 2014b, s. 3). Nye pass ble introdusert i juni 2013 (EU Commission 2014b, s. 3).

Biometri innsamlet i forbindelse med søknad om pass og ID-kort, blir koblet opp til personens personlige identitetsnummer (EU Commission 2014b, s. 3).

I tillegg til ordinært pass, utstedes diplomatpass, tjenestepass og midlertidig reisebevis. Innenriksdepartementet er ansvarlig for utstedelse av ordinære pass, mens diplomat- og tjenestepass utstedes av Utenriksdepartementet (Law on Travel Documents 2008, art. 8).

Søknad om ordinært pass fremmes og utstedes ved det kommunale senteret for sivil registrering (*Municipal Centre for Civil Registration (MCCR)*)² der søkeren er bosatt. Søknad må fremmes personlig, men passet kan hentes av en person med fullmakt. Foreldre kan også hente pass for barna sine (Innenriksdepartementet, intervju i Pristina, oktober 2009/2011).

For utstedelse av pass til personer over 16 år, kreves gyldig ID-kort og bekreftelse på betalt gebyr, samt utgått pass, dersom personen har hatt pass tidligere. For personer under 16 år må det i tillegg fremlegges fødselsattest, statsborgerskaps- og bostedsattest samt bevis på foreldrenes identitet. Er foreldrene skilt, må rettslig kjennelse for foreldremyndighet fremlegges. Dersom en av foreldrene er død, må dødsattest fremlegges (Administrativ Instruction No. 02/2013).

Reisedokumentet har en gyldighet på ti år for personer over 16 år. Pass for barn under tre år har tre års gyldighet, mens pass for barn over tre år er gyldige i fem år (Law on Travel Documents 2008, art. 16).

Ifølge regelverket skal utstedelse av pass maksimalt ta 15 dager (Law on Travel Documents 2008, art. 26). Det er mulig å få utstedt pass raskere, hvis det ikke er stor restanse. Mot et tilleggsgebyr kan pass utstedes på 72 timer (Utenriksdepartementet, intervju i Pristina, oktober 2009).

Prosedyrer for passutstedelse ved tap av pass, ved endring av opplysninger i passet og ved fornyelse av pass, finnes i den administrative instruksjonen *Application Procedures for Issuing of the Passport* (Administrative Instruction No. 02/2013).

2.1.1 Utstedelse av pass i utlandet

Søknad om pass må fremmes ved ambassaden i det landet søkeren bor, eventuelt ved akkreditert ambassade. Søkeren må møte opp personlig og være i besittelse av gyldig ID-kort, tidligere utløpt pass dersom personen har hatt dette, og betale gebyr. Det tas foto og fingeravtrykk (Ministry of Foreign Affairs u.å.).

Borgere av Kosovo bosatt i Norge, kan få utstedt pass ved Kosovos ambassade i Stockholm. Ambassaden har utstedt biometriske pass siden mars 2012 (Landinfo 2013). Ambassaden opplyser om dokumentkrav og gebyrer på sine albanskspråklige

² På albansk brukes betegnelsen Qendrës komunale të regjistrimit civil (QKRC), og på serbisk Opštinskog centra za civilnu registraciju (OCCR). Dette kontoret må ikke forveksles med Municipal Office of Civil Status (MOCS).

hjemmesider. Søkeren behøver ikke hente passet personlig, da passet kan bli tilsendt (Kosovos ambassade i Stockholm, e-post oktober 2014).³

2.1.2 Midlertidig reisedokument (Temporary travel document)

Reisedokumentet kan gis for en engangsreise. Ambassader og konsulater kan utstede slike reisebevis, laissez-passer, med en gyldighet på 30 dager (Law on Travel Documents 2008, art. 18).

Dersom passet er tapt, kreves det en politirapport fra det landet der passet ble mistet/stjålet (Ministry of Foreign Affairs u.å.).

I 2011 informerte Innenriksdepartementet (intervju i Pristina oktober 2011) Landinfo om muligheten for at personer med fullmakt kan levere søknad og hente ut et midlertidig reisedokument for videreforsendelse til borgere av Kosovo i utlandet. Det må fremlegges dokumentasjon på identitet.⁴

2.1.3 Anerkjennelse av pass

108 FN-land hadde per 13. august 2014 anerkjent Kosovo (Ministry of Foreign Affairs 2014).⁵ Norge anerkjente Kosovos pass 15. oktober 2008.

I tillegg er det noen land som, selv om de ikke har anerkjent Kosovo offisielt, tillater personer å reise inn på et pass utstedt av myndighetene i Kosovo.⁶ Det foreligger rapporter om at andre land har latt personer med et slikt pass få reise inn uten at det er gitt en slik offisiell generell tillatelse (Wikipedia u.å.).⁷

2.1.4 Utstedelse av serbiske pass for personer hjemmehørende i Kosovo

Siden Serbia ikke anerkjenner Kosovo og anser befolkningen der som serbiske borgere, utsteder Serbia pass til borgere fra Kosovo.

Utstedelse av serbiske pass for personer med serbisk statsborgerskap og som er permanent bostedsregistrert i Kosovo, men som ikke er midlertidig bostedsregistrert i Serbia, reguleres av loven om reisedokumenter av 2007 og forskriften *Regulation on the Procedure of Establishment of Fulfilment of Set Conditions for Issuance of Passports to the Persons from Autonomous Province of Kosovo and Metohija* av september 2009 (Praxis 2011, s. 16).⁸

³ For mer informasjon, se Landinfos respons *Kosovo: Utstedelse av biometriske pass ved ambassaden i Stockholm*: http://www.landinfo.no/asset/2329/1/2329_1.pdf.

⁴ Dette vil kunne være aktuelt dersom borgeren av Kosovo er bosatt i land uten ambassade eller konsulat og uten mulighet til å reise til en nærliggende utenriksstasjon, og dersom vedkommende ønsker å returnere til Kosovo for å få utstedt et biometrisk pass.

⁵ Kosovos utenriksdepartement har en hjemmeside med en liste over land som har anerkjent Kosovo. Denne er imidlertid ikke oppdatert siden 28. november 2012, se: <http://www.mfa-ks.net/?page=2.33> [lastet ned 27. august 2014]

⁶ Dette skal blant annet gjelde Hellas og Slovakia.

⁷ Dette skal gjelde en rekke land deriblant Spania.

⁸ Praxis betegner forskriften noe ulikt i sine rapporter.

Personer med permanent bostedsregistrering i Kosovo må levere søknaden ved personlig fremmøte ved et særskilt koordineringsdirektorat i Beograd, *Srbije Koordinaciona Uprava*. Koordineringsdirektoratet er underlagt politiet. I passet utstedt ved denne institusjonen står det at utsteder er *MUP R Srbije, Koordinaciona Uprava* (МУП Р Србије, Координациона Управа) (EU Commission 2009, s. 5; Barlovac 2009).

Serbiske pass for personer hjemmehørende i Kosovo, er ikke visumfrie for innreise til Schengen-landene, i motsetning til serbiske pass som blir utstedt til personer bosatt i Serbia. Særbehandlingen av personer hjemmehørende i Kosovo, er et resultat av EU-kommisjonens beslutning om at opphevelsen av visumkravet for serbiske borgere ikke omfatter personer bosatt i Kosovo (B92 2009).

Tidligere ble pass til serbiske borgere hjemmehørende i Kosovo, utstedt ved delokaliserte kontorer ved sju regionale politidirektorater i Serbia. Det var også mulig å få utstedt serbisk pass enkelte steder i Kosovo (A'Mula 2009).⁹ Etter press fra EU, stoppet serbiske myndigheter å utstede biometriske pass til personer hjemmehørende i Kosovo i juli 2009, og ansvaret for utstedelse ble overført til Koordineringsdirektoratet i Beograd.¹⁰ Koordineringsdirektoratet har utstedt biometriske pass til personer hjemmehørende i Kosovo fra 21. september 2009 (EU Commission 2009, s. 5).

En avtale mellom Beograd og Pristina, som trådte i kraft 26. desember juli 2011, gjør det mulig for borgere av Kosovo å reise inn i Serbia med ID-kort utstedt av myndighetene i Kosovo. Avtalen gjør det mindre komplisert for mange borgere av Kosovo å få utstedt serbiske pass (Aliu 2012).

Ifølge Grupa 484 får internflyktninger fra Kosovo (som da er bosatt i Serbia) utstedt pass der de er midlertidig bostedsregistrert (Grupa 484 2009, s. 22).

3. ID-KORT

Utstedelse av ID-kort reguleres blant annet av loven om ID-kort av 2008, Lov om endringer av og tilføyelser til lov om ID-kort av 2012 og flere administrative instruksjer.

Kosovos myndigheter har utstedt ID-kort med biometri siden høsten 2008¹¹ (B92 2008). I desember 2013 ble det introdusert nye biometriske ID-kort. ID-kortets

⁹ De gamle blå jugoslaviske passene var gyldige til og med desember 2011 (Serbias ambassade i Norge, telefonsamtale 4. november 2010; EU Commission 2011, s. 52).

¹⁰ European Stability Initiative (ESI) (2009) har opplyst at 7141 borgere av Serbia bosatt i Kosovo skal ha fått utstedt serbiske biometriske pass før Koordineringsdirektoratet i Beograd ble operativt. B92 (2009) meldte i april 2009 at det, ifølge det serbiske innenriksdepartementet, var 1200 albanere fra Kosovo som hadde fått utstedt serbiske pass. Disse passene er visumfrie for innreise til Schengenlandene.

¹¹ ID-kortene utstedt fra 2008 og frem til desember 2013 hadde samme format som UNMIK ID-kort og inneholdt det gamle UNMIK ID-nummeret, dersom innehaveren hadde vært registrert med et slikt nummer (Ottesen 2009; Sivilstatuskontoret i Pejë/Peć, intervju oktober 2011). Dette er et tilfeldig sammensatt nummer slik at det ikke kan leses noen personinformasjon fra nummeret, slik tilfellet var med det tidligere jugoslaviske

sikkerhetslementer er i samsvar med ICAOs standarder. Kortet inneholder en maskinlesbar sone og elektronisk chip med dokumentinnehaverens biometriske opplysninger, som ansiktsbilde og fingeravtrykk, innkodet i en todimensjonal strekkode (EU Commission 2014b, s. 3).

Som tidligere nevnt blir biometri innsamlet i forbindelse med søknad om ID-kort, koblet opp til personens personlige identitetsnummer (EU Commission 2014b, s. 3).

ID-kort utstedes ved det kommunale senteret for sivil registrering (MCCR) der søkeren er bosatt. Det er formelt Innenriksdepartementet som utsteder ID-kortene.

Loven om ID-kort artikkel 4 tilsier at alle borgere over 16 år plikter å være i besittelse av et ID-kort. Det kreves personlig fremmøte for å søke om ID-kort, jf. artikkel 15.

Ifølge den administrative instruksen No. 20/2011, art. 3 og 4, skal det fremlegges fødsels-, og/eller ekteskaps-, bosteds- og statsborgerskapsattest ved førstegangsutstedelse av ID-kort. Dersom søkeren har pass, skal også dette fremlegges. I henhold til en rapport publisert av FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) skal det fra februar 2013 ha vært mulig kun å legge frem dokumentet «Birth Extract», da dette dokumentet inneholder all data registrert på personen ved sivilstatuskontoret (UNHCR 2013, s. 24).

Lov om endringer av og tilføyelser til lov om ID-kort (2012) artikkel 3 beskriver opplysningene ID-kortet skal inneholde.

ID-kortene er skrevet på albansk, serbisk og engelsk. Kortene kan også være trykket på andre offisielle språk som anvendes i den aktuelle kommunen, som for eksempel tyrkisk (Law on ID-Cards 2008, art. 9).

ID-kortet er gyldig i fem år dersom innehaveren av kortet er mellom 16 og 26 år, og i ti år for personer mellom 26 og 60 år. Personer over 60 år får utstedt ID-kort med ubegrenset gyldighetstid (Law on ID-Cards 2008, art. 10).

Gyldigheten av ID-kortet opphører om permanent opphold i Kosovo opphører eller ved tap av statsborgerskap (Law on ID-Cards, art. 14.1.c, 14.1.b).

ID-kort skal utstedes senest 15 dager etter at søknad er levert (Law on ID-Cards 2008, jf. art. 16.5).

Det skal være mulig å fremme søknad om ID-kort ved Kosovos ambassader og konsulater. Det stilles krav om personlig fremmøte (Ministry of Foreign Affairs u.å.).

I 2011 opplyste Innenriksdepartementet Landinfo om at nærmere 20 000 ID-kort, på det tidspunktet, hadde blitt utstedt til kosovoserbere.¹² Departementet mente at et økende antall utstedte ID-kort kunne ses i sammenheng med at en må være i besittelse av dokumenter fra Kosovo for å eie eiendom i Kosovo. Det ble samtidig opplyst at det finnes registreringskontorer i de serbiske enklavene (Innenriksdepartementet, intervju i Pristina oktober 2011).

identitetsnummeret. ID-kort utstedt av UNMIK er ikke lenger gyldige. For informasjon om utstedelse av UNMIK ID-kort, vises til UNMIK regulation 2000/13.

¹² Landinfo har ingen oppdatert informasjon om hvor mange ID-kort som har blitt utstedt til kosovoserbere etter dette.

3.1.1 Serbiske ID-kort

I medhold av Serbias lov om ID-kort av 2006 og forskrift om ID-kort 2007, får borgere av Serbia utstedt biometriske ID-kort. Gyldighetsperioden til de gamle ikke-biometriske ID-kortene (som var til 27. juli 2011) har blitt forlenget til 31. desember 2016 (ID-Card Law 2006, art. 31; Regulations on Identity Card 2007; Innenriksdepartementet u.å.)

Loven stiller krav om personlig fremmøte. Personer med permanent bostedsadresse i Kosovo må søke om utstedelse av ID-kort ved den desentraliserte politistasjonen som dekker området i Kosovo personen er bosatt i. Tabellen nedenfor viser hvilke politistasjoner, lokalisert i serbiske byer, som dekker hvilke områder i Kosovo (Praxis e-post 2012)¹³:

Delokaliserte politistasjoner i Serbia	Kommuner i Kosovo som dekkes av delokaliserte politistasjoner i Serbia
Niska Banja (Nis)	Pristina, Podujevë/ Podujevo, Glogoc/Glogovac, Obiliq/Obilic,
Kragujevac	Pejë/Peć, Istog/Istok, Klinë/Klina
Krusevac	Prizren, Rahovec/Orahovac, Suharekë/ Suva Reka, Dragash/Gora
Jagodina	Djakovica, Decan/Decani
Vranje	Gjilan/Gnjilane, Viti/Vitina, Kamenicë/Kosovska Kamenica, Novobërdë/Novo Brdo
Leskovac	Rahovec/Orahovac, Kacanik/Kacanik, Shtime/Stimlje, Shtërpë/Strpc
Raska	Mitrovicë/a

Den nevnte avtalen mellom Beograd og Pristina gjør det mulig for borgere av Kosovo å reise inn i Serbia på ID-kort utstedt av myndighetene i Kosovo (Aliu 2012).

4. ANDRE SENTRALE IDENTITETSDOKUMENTER

Utstedelse av sivilstatusdokumenter blir regulert av Sivilstatusloven av 2011 og administrativ instruks om sivilstatusdokumenter (Administrative Instruction No. 25/2013).

Registrene føres lokalt og befinner seg i de kommunale sivilstatuskontorene (MOCS). Kontorene er en del av den lokale kommunale administrasjonen. Avdelingen for registrering og sivilstatus i Innenriksdepartementet er ansvarlig for de kommunale sivilstatuskontorene (MOCS) (Innenriksdepartementet, intervju i Pristina oktober 2011).

Instruksen om sivilstatusdokumenter tilsier at de kommunale sivilstatuskontorene (MOCS) utsteder følgende dokumenter: fødselsattest, «Extract of Birth»,

¹³ Det gjøres oppmerksom på at tabellen ikke omfatter samtlige kommuner i Kosovo.

statsborgerskapsattest, ekteskapsattest, dødsattest, bostedsattest, ugifteattest (marital status certificate), erklæring på felles hushold, erklæring på anerkjennelse av far/morskap, tillatelse til begravelse, vitnesbyrd om død, sertifisering fra arkivet, sertifisering av avregistrering av bosted (Administrative Instruction No. 25/2013, art. 3).

Instruksens artikkel 5 gir detaljerte opplysninger om hvilken informasjon de ulike dokumentene skal inneholde. Artikkel 2 omhandler serienummer. I instruksjonen finnes det eksempler på formularer for alle dokumentene nevnt i artikkel 3 (Administrative Instruction No. 25/2013).

Lovgivningen tilsier utstedelse av sivilstatusdokumenter på ulikt språk og alfabet som bosnisk, tyrkisk og kyrillisk, jf. artikkel 8 (Administrative Instruction No. 25/2013).

Det finnes ingen pålitelige anslag over antall personer som mangler sivil registrering og ID-dokumenter i Kosovo. Uformelle estimat utarbeidet av det sivile samfunnet, angir at omkring ti prosent fra rom-, ashkali- og egypter-samfunnene ikke er sivilt registrert og mangler ID-dokumenter (UNHCR 2013, s. 23).

4.1 FØDSELSATTEST OG «EXTRACT OF BIRTH»

Fødselsattest, «Birth Certificate», blir utstedt kun en gang av det lokale kommunale sivilstatuskontoret (MOCS). Dette har vært gjeldende prosedyre fra februar 2013 (UNHCR 2013, s. 24).

Dersom en person ønsker å få bekreftelse på fødsel senere, blir dokumentet «Extract of Birth» utstedt. Dette dokumentet inneholder alle personlige opplysninger som er registrert på personen ved utstedelse av dokumentet, inkludert innmeldte endringer av blant annet navn, adresse, sivilstand. I henhold til en rapport publisert av UNHCR, skal det være mulig å få utstedt dette dokumentet fra samtlige sivilstatuskontor i landet, ikke kun i kommunen hvor personen er født (UNHCR 2013, s. 24).

4.1.1 Registrering av fødsel

Sivilstatusloven kapittel 5 regulerer registrering av fødsel.

Fødsel skal registreres ved sivilstatuskontoret i den kommunen der fødselen har funnet sted. Registreringen skal finne sted 15 dager etter fødselen, og kun i unntakstilfeller innen 30 dager etter fødselen (Law on Civil Status 2011, art. 34 punkt 4).¹⁴

En erklæring om fødsel kan leveres fra nærstående person som for eksempel forelder til barnet (Law on Civil Status 2011, art. 40, punkt 1). Dersom barnets foreldre er ugifte, er det tilstrekkelig at barnets mor møter for å få ført barnets navn inn i fødselsregisteret. Begge foreldre må møte personlig når faren skal påta seg foreldreansvaret. Dersom barnets foreldre er gift, må begge også møte for registrering (Sivilstatuskontoret i Pejë/Peć, intervju i oktober 2011).

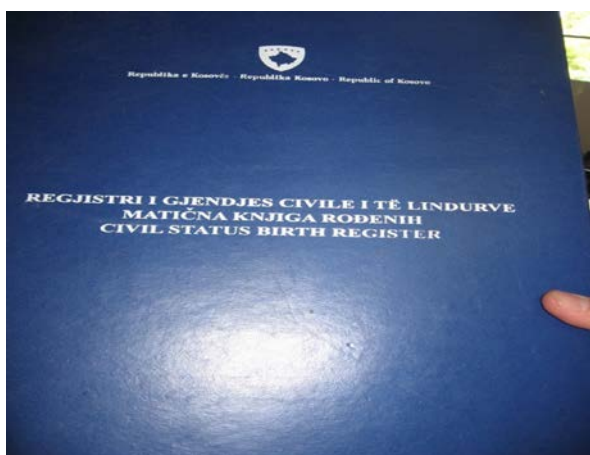
¹⁴ Mangelfull registrering kan medføre ileggelse av bot (Law on Civil Status 2011, art. 63).

Dersom én av foreldrene er borger av et annet land, kreves det samtykke fra den andre forelder for at barnet skal kunne registreres. Slike fødsler registreres sentralt (Sivilstatuskontoret i Pejë/Peć, intervju i oktober 2011).

I 2011 opplyste Sivilstatuskontoret i Pejë/Peć til Landinfo (intervju i oktober 2011) at fødsler på sykehus automatisk blir innrapportert på ukentlig basis.

Flere sykehus i Kosovo skal ha åpnet filialer av sivilstatuskontorer, hvilket medfører at det blir vanskeligere å unnlate å registrere fødselen før man forlater sykehuset. Dersom barn blir født av foreldre som ikke er registrert eller innenfor ekteskap som ikke er juridisk anerkjent, må foreldrene ofte registreres samtidig med barnet. Ifølge UNHCR medfører dette at foreldre som ikke er registrert, ofte foretrekker hjemmefødsler (UNHCR 2013, s. 24).

Ved fødselsregistreringen blir det utstedt et personnummer (Law on Civil Status 2011, art. 34 punkt 4).

Fødselsregisterprotokoll ved sivilstatuskontoret i Pejë/Peć (foto: Beata Szczypka-Elyachouti).

4.1.2 Senregistrering

Loven åpner for å senregistrere fødsler. Det kommunale sivilstatuskontoret (MOCS) tar beslutningen om senregistrering, mens Innenriksdepartementet regulerer denne adgangen nærmere ved forskrift/instruks (Law on Civil Status 2011, art. 54).

I 2012 utstedte Innenriksdepartementet to administrative instruks¹⁵ knyttet til senregistrering og omregistrering av fødsel. Instruksene er ment å forenkle prosedyrer og krav for fødselsregistrering av tidligere uregistrerte personer. Personer som ikke er registrert og således ikke oppfyller dokumentkravene for å registrere fødselen av et barn, kan nå gjøre dette på grunnlag av to vitneutsagn, eventuelt andre bevis, for å bekrefte dato, sted og fødselen av barnet eller foreldrenes identitet. Lovverket åpner for skjønnsutøvelse, og UNHCR og ulike interesseorganisasjoner har meldt om varierende praksis angående implementeringen av instruksene kommunene imellom (UNHCR 2013, s. 23).

¹⁵ *Administrative Instruction No. 2/2012 on Late Registration in the Civil Status Records* og *Administrative Instruction No. 3/2012 on Re-registrations*.

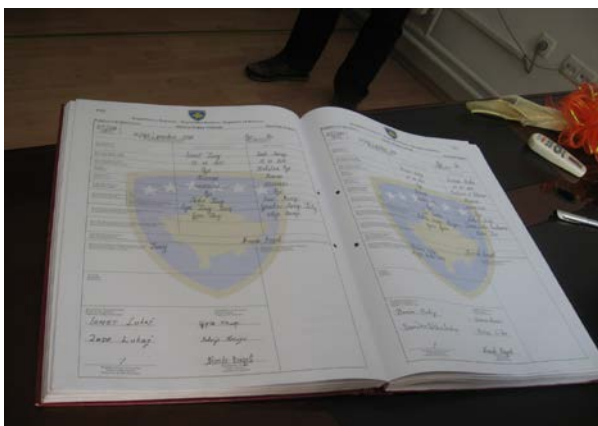
4.1.3 Født i utlandet

Dersom et barn er født og bosatt i utlandet, og er borger av Kosovo, kan fødselen registreres i Kosovo, men man er ikke forpliktet til å gjøre dette (Sivilstatuskontoret i Pejë/Peć, intervju i oktober 2011). Det må fremlegges relevant dokumentasjon fra fødelandet (Innenriksdepartementet, intervju oktober 2011). Kosovos utenriksstasjoner kan bistå med slik registrering (Ministry of Foreign Affairs u.å.).

4.2 EKTESKAPSATTEST

Ekteskap registreres ved kommunale sivilstatuskontor (MOCS).

For å inngå et lovlig og gyldig ekteskap må begge partene, to vitner og fullmektigen (registraren) som utfører prosedyren knyttet til ekteskapsinngåelsen, være til stede (Law on Civil Status 2011, art. 41- 42).

Vigselsprotokollen ved sivilstatuskontoret i Pejë/Peć (foto: Beata Szczyпка-Elyachouti).

For å inngå et lovlig ekteskap i Kosovo må begge parter være over 18, men det kan gis dispensasjon fra dette kravet om partene er mellom 16 og 18 år (Family Law 2006, art. 16). Det er kun borgerlig registrerte ekteskap som er gyldige i Kosovo (Family Law 2006, art. 36 flg).

4.3 UGIFTEATTEST

Fra 2013 har de kommunale sivilstatuskontorene (MOCS) utstedt ugifteattest, «Marital status». Attesten utstedes med det formål at vedkomne skal inngå ekteskap. Attesten er gyldig i seks måneder (Administrative Instruction No. 25/2013, art. 7).

4.4 SKILSMISSEATTEST

Myndighetene i Kosovo utsteder ikke skilsmisseattester, men opplysninger om en persons sivilstatus, om vedkommende er enslig, skilt eller enke/enkemann, vil fremgå av en ugifteattest eller dokumentet «Extract of Birth».

Selve skilsmisedommen blir utferdiget av domstolen som har kompetanse til å innvilge skilsmisse (Family Law 2006, art. 68).

4.5 DØDSATTEST

Dødsfall registreres ved kommunale sivilstatuskontor (MOCS).

En dødserklæring skal fremlegges innen 30 dager etter at dødsfallet fant sted, og innen 60 dager dersom dødsfallet fant sted i utlandet. Dersom dødsfallet fant sted på en institusjon, skal det nærmeste kommunale sivilstatuskontoret informeres innen fem dager. Registrering av dødsfall som har funnet sted i utlandet, skal skje på bostedet vedkommende hadde i Kosovo (Law on Civil Status 2011, art. 47 og 52).¹⁶

4.6 STATSBOGERSKAPSREGISTRERING OG ATTEST

En ny statsborgerskapslov trådte i kraft i september 2013 (Law on Citizenship 2013). De kommunale sivilstatuskontorene (MOCS) registrerer statsborgerskap og utsteder statsborgerskapsattester (Administrative Instruction No. 25/2013).

4.7 BOSTEDSREGISTRERING OG ATTEST

Kosovos myndigheter registrerer bosted (Law No. 02/L-121 on Dwelling and Emplacement 2008). Bostedsregistreringen tilsvarer så langt Landinfo kan forstå, norsk folkeregisterføring. Registreringen foretas av de kommunale sivilstatuskontorene (MOCS), som kan utstede bostedsattest (Administrative Instruction No. 25/2013).

4.8 ENDRING AV INFORMASJON I REGISTRENE

Sivilstatusloven åpner for endringer av sivilstatusopplysninger i registrene. De kommunale sivilstatuskontorene (MOCS) eller en domstol kan beslutte at endringer blir innført i registrene. Nye attester blir utferdiget i samsvar med beslutningen om endring, og kopi av beslutningen blir vedlagt attesten (Law on Civil Status 2011, art. 23).

Sivilstatuskontoret i Pejë/Peć (intervju i oktober 2011) opplyste til Landinfo at fødselsdato, navn og fødested bare kan endres dersom det i utgangspunktet beviselig ble registrert en feil. Ifølge Innenriksdepartementet (intervju oktober 2011) er det ikke mulig å foreta endringer uten solide bevis, og det skal for eksempel svært meget til for å få endret fødselsdato. Korrigeringer av fødselsdato forekommer sjeldent, og i hovedsak vil eventuelle korrigeringer i fødselsattester skyldes skrivefeil. En merknad om endring vil bli lagt inn både i registerprotokollen og i det elektroniske registeret.

4.8.1 Navneendring

Navneendring reguleres blant annet av *Law on Personal Names* (2008) og *Administrative Instruction No. 19/2013 on the Conditions and Procedures for Personal Name Change*.

Ved søknad om endring av navn, må det fremlegges sivilstatusattest, fødselsattest og «Extract of Birth» fra sivilstatuskontoret, dokumentasjon fra retten om at personen ikke er under etterforskning, vandelsattest fra politiet¹⁷, skriftlig redegjørelse for

¹⁶ Ifølge en undersøkelse fra 2009 var det kun mellom en fjerdedel og halvparten av alle dødsfall som ble registrert (PRISM Research Office 2010).

¹⁷ Vandelsattest, «Document from the police for verification of criminal background» (Administrative Instruction No.19/2013, art. 5).

hvorfor personen vil endre navn, bevis fra skatteetaten om at personen ikke har gjeld til staten og bevis på eiendomsskatt (Administrative Instruction No.19/2013 art. 5).

Artikkel 10 i instruksen tilsier at endring av navn kan skje hvert femte år. Søknad om endring skal leveres ved personlig oppmøte ved det kommunale sivilstatuskontoret (MOCS).

Selv om endringer av for- eller etternavn blir tillatt, forblir personnummeret det samme. Pass utstedt i personens navn før endringen, blir elektronisk kansellert (EU Commission 2014b, s. 3). Søkeren får et skriftlig vedtak på innvilget navneendring (Innenriksdepartementet, intervju oktober 2011).¹⁸

I en rapport fra juli 2014 uttrykte EU-kommisjonen at det ikke er noen klare regler for selve vurderingen av en søknad om navneendringer (EU Commission 2014b, s. 3). I oktober 2014 skriver kommisjonen at innenriksdepartementets implementering av lovverket har medført bedre kontroll for å hindre potensielle navneendringer på feilaktig grunnlag (EU Commission 2014c, s. 46).

5. KONTROLL AV IDENTITETSOPPLYSNINGER

5.1 REKONSTRUKSJON AV MANGLENDE ELLER ØDELAGTE SIVILSTATUSREGISTRE

Mange sivilstatusregistre, særlig i det vestlig Kosovo¹⁹, ble ødelagt eller gikk tapt under krigen. *Kosovo Information Project* (KIP) har laget en oversikt over hvilke registre som ble ødelagt ved hvilke kontor (KIP 2003).

Registre for sivilstatus i Pejë/Peć fra tiden før 1999, som ikke ble ødelagt eller tatt med til Serbia. Slike gjenværende registre i Kosovo finnes kun for fire landsbyer i Pejë/Peć (foto: Beata Szczypka-Elyachouti).

Arbeidet med å rekonstruere registrene har pågått siden 2006. For å kunne gjenopprette registrene, har alle borgere født før 24. mars 1999²⁰ blitt registrert på

¹⁸ I 2011 opplyste Innenriksdepartementet (intervju oktober 2011) til Landinfo at en søknad om navneendring ble vurdert av et tremannspanel. Dersom søknaden ble avslått, kunne den påklages til departementet.

¹⁹ I Pejë/Peć, Klinë/Klina og Gjakovë/Đakovica har det vært et problem med manglende underlagsdokumenter. Ifølge Sivilstatuskontoret i Pejë/Peć har de fleste borgere i området vært i besittelse av ett eller flere dokumenter (intervju i oktober 2011).

nytt med utgangspunkt i underlagsdokumenter utstedt før 1999, eksempelvis ID-kort, pass, fødsels- eller skoleattester, militærbøker, vaksinasjonskort eller dokumentasjon fra sykehus. UNMIK-dokumenter har ikke vært godkjent som dokumentasjon i prosessen.

I 2009 informerte Innenriksdepartementet (intervju oktober 2009) Landinfo om at det ble vist fleksibilitet med hensyn til fremleggelse av underlagsdokumenter fra områder med mangelfulle sivilstatusregistre. Det har allikevel vært krav om at personer som har søkt om attester eller andre dokumenter, må fremlegge et eller annet dokument, som for eksempel registrering av foreldrene. I 2011 opplyste representanter for Sivilstatuskontoret i Pejë/Peć Landinfo (intervju i oktober 2011) om at det etter 10. oktober 2005 ikke har vært mulig å få utstedt et dokument dersom man ikke har vært i stand til å legge frem tilstrekkelig med dokumentasjon. Landinfo mener at man likevel ikke kan se bort fra at kravene til dokumentasjon for å få utstedt nye dokumenter, har blitt lempet på i enkelte tilfeller, og dette vil kunne ha betydning for dokumentenes notoritet.²¹

Det har vært et problem at mange albanske navn tidligere ble skrevet med serbisk stavemåte. I praksis har dette medført at en og samme person kan ha hatt dokumenter med noe ulike personopplysninger.²² Slike feil som ble begått før 1999, er blitt forsøkt rettet opp i løpet av rekonstruksjonsarbeidet (Innenriksdepartementet, intervju i Pristina, oktober 2009).

I oktober 2011 anslo Innenriksdepartementet i intervju med Landinfo at mer enn 95 prosent av befolkningen var blitt registrert. Sivilstatuskontoret i Pejë/Peć (intervju oktober 2011) opplyste å ha komplette registre for alle borgere i kommunen.

Myndighetene i Serbia og Kosovo inngikk sommeren 2011 en avtale om overlevering av kopier av de registrene som ble tatt med til Serbia i 1999 til myndighetene i Pristina (EULEX 2011).²³ Arbeidet ble ferdigstilt i mars 2014. Sertifiserte kopier av registeringsbøkene er scannet og innlagt i systemet som fotofiler, og kan på forespørsel konsulteres og brukes til verifisering (EU Commission 2014b, s. 3; EU Commission 2014c, s. 47). Alle kopiene skal på sikt digitaliseres og tilknyttes det sentrale elektroniske registeret (Civil Status Registration System, CSRS) (EULEX 2014, s. 26; EU Commission 2014c, s. 47).²⁴

Instruksen *On the use of Certified Copies of Original Civil Status Registers of Kosovo which were taken by the Former Serbia Regime Prior to June 1999* ble vedtatt i 2012 (Administrative Instruction No. 37/2012).

²⁰ Datoen for oppstarten av NATOs luftkrig mot Serbia og regimet til Slobodan Milošević.

²¹ Som tidligere nevnt, er reregistrering blitt nærmere regulert i en administrativ instruks datert 3. februar 2012.

²² Et eksempel er det albanske etternavnet Gashi, som på serbisk ble skrevet som Gaši. Andre navn vil ha større variasjoner, og noen personer har fått registrert navn på serbisk som er helt forskjellig fra deres egentlige albanske navn.

²³ Kopi av den første protokollen ble overlevert i desember 2011 (EULEX 2011).

²⁴ EULEX bruker begrepet Central Civil Status System (CCSS) (2014, s. 26), og EU-kommisjonen bruker Civil Status Registration System (CSRS) (EU Commission 2014c, s. 46). Landinfo legger til grunn at det er samme system og bruker EU-kommisjonenes betegnelse.

Artikkel 3 i instruksen angir hvilke dokumenter som omfattes: sertifiserte kopier av fødselsregistre, ekteskapsregistre, dødsregistre, religiøse registre knyttet til fødsel, ekteskap og død og husholdregistre (houshold registrers/family tree). De sertifiserte kopiene skal benyttes i tilfeller der sivile data om borgeren ikke var tilgjengelig før registrene ble tilbakeført, jf. artikkel 5 (Administrative Instruction No. 37/2012).

Artikkel 5 i instruksen regulerer detaljene knyttet til bruk av de sertifiserte kopiene, og sier blant annet at ved søknad om utstedelse av sivilstatusdokumenter, skal offentlig tjenestemann sjekke arkivet med sertifiserte kopier forut for utstedelse. Dersom opplysninger gitt av søkeren og arkivet ikke samsvarer, må personen søke om endring av informasjon i registeret i henhold til gjeldende regelverk (Administrative Instruction No. 37/2012).

5.2 SENTRALT ELEKTRONISK REGISTER

Ifølge EU-kommisjonen har de lokale sivilstatuskontorene registrert fødsel, ekteskap, og død i egne protokoller, lagt inn informasjonen i et sentralt sivilstatusregister og utstedt sivilstatusdokumenter. De lokale sentrene for sivil registrering har behandlet søknader om pass og ID-kort ved å kontrollere søkerens identitet på bakgrunn av sivilstatusattester, bilder, fingeravtrykk og underskrifter, lagret disse dataene i et sentralt sivilregisteringsregister for så å utstede pass eller ID-kort (EU Commission 2013a, s. 6). I 2011 fikk Landinfo opplyst av Innenriksdepartementet (intervju oktober 2011) at alle lokale registreringer var synlige i sentralt register etter 24 timer.

I 2013 opplyste EU-kommisjonen følgende: «The integration of civil status and registration data in a single civil status central registry is underway» (EU Commission 2013a, s. 6). Det sentrale registeret, CSRS, ble introdusert i februar 2013 (EU Commission 2014c, s. 47). EU-kommisjonen opplyste i 2013 at registreringsprotokollene ble scannet inn og lagret i dette elektroniske arkivet eller systemet (EU Commission 2013a, s. 6).

Sivilstatusregistreringssystemet, CSRS, med én sentral database, ble lansert i februar 2014. EU-kommisjonen opplyste i juli 2014 at de fysiske registrene og databasen fortsatt ble brukt parallelt (EU Commission 2014b, s. 3). I oktober 2014 uttrykte samme kilde at CSRS kontinuerlig ble bedre, og at sivilstatusdokumenter i all hovedsak blir utstedt på bakgrunn av data i CSRS. I september 2014 ble data knyttet til rundt 1,3 millioner personer kryssjekket ved et av de kommunale sivilstatuskontorene (MOCS) (EU Commission 2014c, s. 47).

I henhold til EULEX er et bærekraftig og pålitelig sivilstatusregistreringssystem en nøkkelfaktor for både visumliberaliseringsprosessen og selve rettssikkerheten i Kosovo. CSRS skal, når alt arbeidet er klart, inneholde data fra «existing original, duplicate, reconstructed and certified registry books» (EULEX 2014, s. 26).

5.3 VURDERINGER AV SIVIL REGISTERING OG DOKUMENTSIKKERHET

I januar 2012 innledet EU-kommisjonen en dialog om visumliberalisering med Kosovo, hvorpå en plan for visumliberalisering kom på plass i juni samme år. Planen oppgir hva slags lovgivning og andre forutsetninger Kosovo må vedta, gjennomføre og oppfylle forut for en visumliberalisering. I den forbindelse har EU-kommisjonen publisert to rapporter hvor de har vurdert endringene Kosovo har foretatt for å oppfylle kravene i planen (EU Commission 2013a, s. 2).

I 2013 uttrykte EU-kommisjonen at personregistreringssystemet i Kosovo ikke oppfyller europeisk standard til tross for betydelige fremskritt de siste årene. Selv om arbeidet med å lage et sentralt elektronisk register er i fremdrift, og medarbeiderne ved sivilstatusregistrene har fått opplæring i bruk av det nye registeret, mente EU-kommisjonen at:

However, data quality in the central registry remains low, apart from registrations of birth; the marital status and deaths of data subjects are not yet updated; data entries are not fully crossreferenced or matched; several inconsistencies and gaps exist between different databases; and the audit mechanism to monitor modifications to data entries remains weak (EU Commission 2013a, s. 6).

EU-kommisjonen påpekte at falske navneendringer og ukorrekte opplysninger i reise- og identitetsdokumenter fortsatt forekom, og at det hadde vært rettet korrupsjonsanklager i forbindelse med produksjonen av blant annet biometriske reisedokumenter. Kommisjonen mente at en mer pålitelig personregistreringsprosess vil kreve ressurser til kontroll, utdanning og godkjenning av alle offentlig ansatte som er involvert i personregistrering (EU Commission 2013a, s. 6).

I juli 2014 uttrykte EU-kommisjonen bekymring for hvorvidt opplysningene som lagres i det sentrale elektroniske systemet, CSRS, var konsekvente og nøyaktige. Kommisjonen viste til at systemet gjorde det mulig å utstede attester for det samme forholdet som inneholder ulik data eller ukorrekte opplysninger. EU-kommisjonen påpekte videre at kommunene hadde ulik praksis for oppbevaring av de fysiske registrene, og mente at det i enkelte tilfeller ikke kunne forhindre at opplysninger går tapt (EU Commission 2014a, s. 3).

EU-kommisjonen fremhevet at 581 ansatte knyttet til personregistrering ble kurset i etikk i 2013, at sivilstatuskontorene hadde spesielle postkasser hvor man kunne tipse om mulige korrupsjonssaker, og at det i 2012 og 2013 ble foretatt henholdsvis 157 og 190 inspeksjoner ved sivilstatuskontorene av *Civil Registration Agency (CRA)* (enhet underlagt Innenriksdepartement) (EU Commission 2014b, s. 4). I tillegg til at CRA utfører kontroll med sivilstatusregistreringene, etterforsker enheten blant annet også korrupsjon (EU Commission 2011, s. 52; EU Commission 2014b, s. 4).

EU-kommisjonen uttrykte i sin siste evalueringsrapport av Kosovo i oktober 2014, som tidligere nevnt, at det sentrale registeret (CSRS) kontinuerlig ble bedre. Kommisjonen mente videre at innenriksdepartementets implementering av lovverket har medført bedre kontroll for å hindre potensielle navneendringer på feilaktig grunnlag. I tillegg har vedtatte standardprosedyrer forbedret prosessen med registrering av fødsel, ekteskap og død (EU Commission 2014c, s. 46).

EU-kommisjonen påpekte i samme rapport at flere ressurser til CRA er nødvendig for å sikre bedre og mer systematisk tilsyn, inspeksjon og revisjoner («spot-check audits»). Kommisjonen mente også at kommunikasjonen og koordineringen mellom det sentrale og kommunale nivået må bedres, samt at opplæringen av kommunalt ansatte må intensiveres (EU Commission 2014c, s. 46).

5.4 LEGALISERING OG VERIFISERING AV DOKUMENTER

Myndighetenes legalisering og verifisering av sivilstatusdokumenter i Kosovo for bruk av dokumenter i utlandet, reguleres av *Administrative Instruction No. 03/2013 on Verification Stamp*. CRA har ansvar for å legalisere og verifisere sivilstatusdokumenter.

Instruksens artikkel 2 sier følgende:

“Verification stamp”- is a stamp that guarantees the authorship of a document, authenticity of data contained in the document and acceptance of responsibility by the institutions for the documents issued by them for the needs of the citizens for the purpose of using them in front of the authorities in other countries.

Landinfo forstår instruksens slik at dersom et dokument har blitt verifisert av CRA, har organet bekreftet at dokumentet er utstedt av riktig myndighet (legalisering) samt at innholdet i dokumentet er korrekt (verifisert).

Artikkel 7 i instruksens beskriver verifiseringsprosessen, som tilsier at en ansatt i CRA skal verifisere dokumentet opp mot sivilstatusregisteret for å sjekke at registreringen er korrekt foretatt i henhold til gjeldende lovverk. Dersom registreringen ikke har blitt gjort forskriftsmessig, skal CRA sjekke de fysiske protokollene hvor opplysningene ble registrert (Administrative Instruction No. 03/2013).

I 2011 opplyste Innenriksdepartementet (intervju i Pristina, oktober 2011) til Landinfo at deres erfaring med verifisering var at feil sjeldent forekommer, og at eventuelle feil som oftest var knyttet til feilstavinger. Departementet viste til at dokumenter har et serienummer, og således kan verifiseres, og at registreringen også synliggjør hvor mange ganger det aktuelle dokumentet har blitt utstedt.

Den norske ambassaden i Pristina har etablert et system for å verifisere dokumenter i Kosovo på forespørsel av norske utlendingsmyndigheter.

6. KORRUPSJON

Kosovo antas å ha et betydelig korrupsjonsproblem. Landet ble i 2013 vurdert som nummer 111 av 177 land på Transparency Internationals (TIs) liste over land rangert etter korrupsjonsnivå, der nummer én er minst korrupt. En vel så viktig indikator på korrupsjonsnivå er TIs korrupsjonsindeks (*Corruption Perception Index (CPI)*) som bedømmer land på en skala fra 0 (svært korrupt) til 100 (svært ren). En CPI på lavere enn 50 indikerer et alvorlig korrupsjonsproblem. Kosovo skåret 33 på denne indeksen i 2013 (TI 2013).

Ifølge en spørreundersøkelse, publisert av FNs utviklingsprogram (UNDP) juni 2014, oppfattet respondentene at korrupsjonen innen offentlige institusjoner hadde gått ned sammenliknet med tidligere undersøkelser. I 2010 mente rundt 47 prosent at det

foregikk korrupsjon innad i sentraladministrasjonen, mens rundt 24 prosent av respondentene oppgav dette i april 2014. Den samme tendensen var gjeldende for oppfatningen av korrupsjon i kommuneforvaltningen, der rundt 32 prosent av respondentene mente at dette forekom i 2010, mens rundt 20 prosent av respondentene oppgav det samme i april 2014 (UNDP 2014, s. 7-8). I tidligere undersøkelser publisert av UNDP, har det fremkommet at rundt 8 prosent av respondentene personlig har hatt erfaring med korrupsjon, mens majoriteten av dem har basert sine inntrykk på informasjon fra media og på families eller venners erfaring (UNDP 2013, s. 17).

Ifølge EU-kommisjonen er det lovgivende rammeverket mot korrupsjon stort sett på plass i Kosovo. I februar 2013 vedtok myndighetene en ny antikorrupsjonsstrategi og handlingsplan for perioden fra 2013 til 2017. EU-kommisjonen ga uttrykk for at antikorrupsjonsbyrået har tilstrekkelig kapasitet til å utføre sine oppgaver, men at samarbeidet med påtalemyndigheten må bedres. Hovedbekymringen er fortsatt hvordan det juridiske og politiske rammeverket implementeres. I løpet av EU-kommisjonens rapporteringsperiode hadde myndighetene, i samarbeid med EULEX, igangsatt seks etterforskinger som avdekket kriminelle handlinger som misbruk av stilling (abuse of official duty), bestikkelser og svindel. EU-kommisjonen mente at Kosovo må vise konkrete resultat i kampen mot korrupsjon og at effektiv forebygging på alle nivåer i samfunnet må gis høyere prioritet (EU Commission 2013c, s. 12-13).

6.1 FALSKE DOKUMENTER

Dokumenter kan forfalskes på ulike måter. Det kan være dokumenter som i sin helhet er falske eller reproduisert, eller (ekte) in-blanco dokumenter som er uriktig utstedt. Falske dokumenter kan også være dokumenter som er teknisk ekte og korrekt utstedt av riktig myndighet, men som inneholder uriktige opplysninger eller som er utstedt på grunnlag av falske underlagsdokumenter.

Kripas har uttalt at de registrerer en generelt økende bruk av falske ID-dokumenter, og at forfalskninger av ID-dokumenter i dag produseres ved hjelp av avansert teknologi og enkelt kan skaffes via internett. I en avisartikkel om falske førerkort, påpekes det at falske dokumenter blir vanskeligere å avsløre da disse stadig blir bedre. Det er blant annet avdekket flere falske dokumenter som inneholder sikkerhetslementer som tidligere har vært vanskelig å forfalske (Arneberg 2014).

I henhold til EU-kommisjonen økte dokumentsvindel og uregelmessig migrasjon fra Kosovo til enkelte medlemsstater i EU betydelig i 2013 (EU Commission 2013c, s. 45). Som tidligere nevnt har EU-kommisjonen også påpekt forekomsten av falske navneendringer og ukorrekte opplysninger i reise- og identitetsdokumenter, samt anklager om korrupsjon i forbindelse med produksjonen av biometriske reisedokumenter (EU Commission 2013a, s. 6).

I 2012 ble 34 personer kjent skyldige og dømt av retten i Pejë/Peć for blant annet embetsmisbruk og forfalskninger av offisielle dokumenter (EU Commission 2013b, s. 8). Landinfo er ikke kjent med hva slags dokumenter dette dreide seg om.

I 2011 uttalte flere diplomatiske kilder til Landinfo (intervju Pristina oktober 2011) at dokumentetsikkerheten i Kosovo var blitt bedre. Det ble vist til at undersøkte dokumenter sjeldent viste seg å være falske.

Landinfo er ikke kjent med mer detaljert informasjon vedrørende omfanget av falske dokumenter i Kosovo enn det ovenstående. Landinfo er videre ikke kjent med opplysninger som tilsier at bestikkelser eller andre former for korrupsjon, er utbredt i tilknytning til selve registreringen av fødsler, ekteskap/sivilstatus og dødsfall, eller ved innrapportering av data til registrene. Dersom man ønsker å få utstedt ekte dokumenter med korrekte opplysninger, og man kan akseptere en sedvanlig behandlingstid, er insentivet for korrupsjon relativt lavt: De offentlige registreringskontorene er lett tilgjengelige, og det er etablert oversiktlige rutiner for registrerings- og søknadsprosedyrer samt behandlingstid. Såfremt en person er fødselsregistrert og kan fremlegge nødvendige underlagsdokumenter, skal vedkommende ikke ha særskilte vanskeligheter med å skaffe seg reise- eller identitetsdokumenter.

I utgangspunktet vil etablering av elektroniske registre, maskinlesbare ID-kort og pass samt biometri, være faktorer som bidrar til å styrke og ivareta dokumentetsikkerheten.²⁵ Omfattende organisert kriminalitet i området knyttet til ulike former for smugling av for eksempel sigaretter, narkotika og mennesker, tilsier imidlertid at det finnes miljøer som både kan ha interesse av å produsere falske dokumenter selv og av å bruke falske dokumenter.

Det foreligger informasjon om at serbiske dokumenter har blitt utstedt på uriktig grunnlag, og (eventuelt) med uriktige opplysninger, til personer bosatt i Kosovo. Helt siden prosessen med å oppnå visumfrihet til Schengen-land for serbiske borgere startet, har flere kilder rapportert om økende interesse for serbisk pass fra personer bosatt i Kosovo (Barlovac 2010; Ismaili 2009). Serbiske myndigheter har opplyst at det er foretatt arrestasjoner av polititjenestemenn grunnet mistanker om uriktig utstedelse av serbiske biometriske visumfrie pass til personer bosatt i Kosovo på grunnlag av forfalskede bosettingsdokumenter (Barlovac 2010). Ifølge en artikkel på nettstedet Euobserver.com (Palokaj 2010) har «tusenvís» av kosovoalbanere betalt for falsk bostedsregistrering i Serbia for å få tilgang til serbiske pass. Landinfo vil her bemerke at selv om disse passene er utstedt på grunnlag av en uriktig bostedsregistrering, betyr dette likevel ikke at andre personopplysninger i passet nødvendigvis er uriktige.

²⁵ Det er ikke gitt at myndighetene i et land har anledning til, eller ønske om, å bruke innhentede biometriske data til å hindre at en person får utstedt dokumenter med forskjellige identitetsopplysninger, men samme biometriske data. I Norge har for eksempel Datatilsynet satt en stopper for at fingeravtrykk som registreres i forbindelse med utstedelse av biometriske pass, lagres i et sentralt register (se artikkel i Aftenposten, Johansen 2011).

7. REFERANSER

Skriftlige kilder

- [Administrative Instruction No. 2/2012] (2012). *Administrative Instruction No. 02/2012. MIA. On the Late Registrations in the Civil Status Records*. Tilgjengelig fra <http://www.mpb-ks.org/repository/docs/2UA%20PER%20REGJISTRIMET%20E%20MEVONSHME.pdf> [lastet ned 15. september 2014]
- [Administrative Instruction No. 3/2012] (2012). *Administrative Instruction No. 03/2012. MIA. On the Re-registrations in the Basic Records of Civil Status*. Tilgjengelig fra <http://www.mpb-ks.org/repository/docs/3UA%20per%20RIREGJISTRIMET.pdf> [lastet ned 15. september 2014]
- [Administrative Instruction No 37/2012] (2012). *Administrative Instruction No. 37/2012. MIA. On the use of Certified Copies of Original Civil Status Registers of Kosovo which were taken by the Former Serbia Regime Prior to June 1999*. Tilgjengelig fra <http://www.mpb-ks.org/repository/docs/Udhezim Administrativ Nr 37 2012 anglisht.pdf> [lastet ned 7. oktober 2014]
- [Administrative Instruction No. 02/2013] (2013). *Administrative Instruction No. 02/2013. MIA Application Procedures for Issuing of the Passport*. Tilgjengelig fra <http://www.mpb-ks.org/repository/docs/Udhezimi Administrativ Nr 02 MPB2013 eng.pdf> [lastet ned 25. august 2014]
- [Administrative Instruction No. 03/2013] (2013). *Administrative Instruction No. 03/2013. MIA. On the Verification Stamp*. Tilgjengelig fra <http://www.mpb-ks.org/repository/docs/UDHEZIMI ADMINISTRATIV NR 03 - MPB PER VULAT VERIFIKUESE.pdf> [lastet ned 8. september 2014]
- [Administrative Instruction No.19/2013] (2013). *Administrative Instruction (MIA) No.19/2013. On the Conditions and Procedures for Personal Name Change*. Tilgjengelig fra [http://www.mpb-ks.org/repository/docs/Udhezim Administrativ \(MPB\) Nr. 19-2013 per Kushtet dhe Procedurat e Nderrimit te Emrit Personal.pdf](http://www.mpb-ks.org/repository/docs/Udhezim Administrativ (MPB) Nr. 19-2013 per Kushtet dhe Procedurat e Nderrimit te Emrit Personal.pdf) [lastet ned 14. august 2014]
- [Administrative Instruction No.25/2013] (2013). *Administrative Instruction (MIA) No.25/2013. On Civil Status Documents*. Tilgjengelig fra [http://www.mpb-ks.org/repository/docs/UDHEZIMI ADMINISTRATIV \(MPB\) NR. 25-2013 PER DOKUMENTET E GJENDJES CIVILE1.pdf](http://www.mpb-ks.org/repository/docs/UDHEZIMI ADMINISTRATIV (MPB) NR. 25-2013 PER DOKUMENTET E GJENDJES CIVILE1.pdf) [lastet ned 14. august 2014]
- Aliu, Fatmir (2012, 10. januar). Kosovo-Serbia Traffic Normalized. *Balkan Insight*. Tilgjengelig fra <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-serbia-traffic-normalized> [lastet ned 15. september 2014]
- A'Mula, Shega (2009, 22. september). Serbian passport distribution in Kosovo to stop. *Balkan Insight*. Tilgjengelig fra <http://www.balkaninsight.com/en/article/serbian-passport-distribution-in-kosovo-to-stop> [lastet ned 15. september 2014]
- B92 (2008, 10. oktober). Kosovo begins issuing new ID cards. *B92*. Tilgjengelig fra http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2008&mm=10&dd=10&nav_id=54141 [lastet ned 11. september 2014]
- B92 (2009, 22. april). Serbian passports for Albanians – no problem. *B92*. Tilgjengelig fra http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2009&mm=04&dd=22&nav_id=58673 [lastet ned 15. september 2014]
- Barlovac, Bojana (2009, 21. september). Kosovo Serbs learn passport criteria. *Balkan Insight*. Tilgjengelig fra <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-serbs-learn-passport-criteria> [lastet ned 15. september 2014]

- Barlovac, Bojana (2010, 9. november). Arrest Ongoing in Serbian Passport Scam. *Balkan Insight*. Tilgjengelig fra <http://www.balkaninsight.com/EN/ARTICLE/SERBIA-FAKE-PASSPORTS-HUNT-STARTS> [lastet ned 15. september 2014]
- ESI, dvs. European Stability Initiative (2009, 19. november). *Isolating Kosovo? Kosovo vs Afghanistan 5:22*. Berlin: ESI. Tilgjengelig fra http://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=156&document_ID=111 [lastet ned 15. september 2014]
- EU Commission (2009, 19. november). *Assessment by the European Commission on the fulfilment of the open benchmarks by Montenegro and Serbia in the framework of the Commission Proposal for a Council Regulation amending Regulation (EC) No 539/2001 listing the third countries whose nationals must be in possession of visas when crossing the external borders and those whose nationals are exempt from that requirement*. Brussel: EU Commission. Tilgjengelig fra <http://www.esiweb.org/pdf/White%20List%20Project%20Paper%20-%20Commission%20assessment%20Montenegro%20and%20Serbia%20-%2019%20November%202009.pdf> [lastet ned 11. september 2014]
- EU Commission (2011, 12. oktober). *Kosovo Progress Report 2011*. Brussel: EU Commission. Tilgjengelig fra http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/ks_rapport_2011_en.pdf [lastet ned 15. september 2014]
- EU Commission (2013a, 8. februar). *Report from the Commission to the European Parliament and the Council on progress by Kosovo in fulfilling the requirements of the visa liberalisation roadmap*. Brussel: EU Commission. Tilgjengelig fra http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/international-affairs/general/docs/report_on_progress_on_kosovo_visa_liberalisation_en.pdf [lastet ned 8. september 2014]
- EU Commission (2013b, 22. april). *Joint Report to the European Parliament and the Council on Kosovo's progress in addressing issues set out in the Council Conclusions of December 2012 in view of a possible decision on the opening of negotiation on the Stabilisation and Association Agreement*. Brussel: EU Commission. Tilgjengelig fra <http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/document/JOIN20130008.do> [lastet ned 3. september 2014]
- EU Commission (2013c, 16. oktober). *Kosovo. 2013 Progress Report*. Brussel: EU Commission. Tilgjengelig fra http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/brochures/kosovo_2013.pdf [lastet ned 15. september 2014]
- EU Commission (2014a, 24. juli). *Report from the Commission to the European Parliament and the Council. Second report on progress by Kosovo in fulfilling the requirements of the visa liberalisation roadmap*. Brussel: EU Commission. Tilgjengelig fra <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/EN/1-2014-488-EN-F1-1.Pdf> [lastet ned 8. september 2014]
- EU Commission (2014b, 24. juli). *Commission Staff Working Document. Accompanying the Report from the Commission to the European Parliament and the Council. Second report on progress by Kosovo in fulfilling the requirements of the visa liberalisation roadmap*. Brussel: EU Commission. Tilgjengelig fra http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/news/docs/accompanying_staff_working_document_en.pdf [lastet ned 8. september 2014]
- EU Commission (2014c, 8. oktober). *Kosovo. 2014 Progress Report*. Brussel: EU Commission. Tilgjengelig fra http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-kosovo-progress-report_en.pdf [lastet ned 13. oktober 2014]
- EULEX (2011, 20. desember). *Civil Registry – first book handed over*. Pristina: EULEX. Tilgjengelig fra <http://www.eulex-kosovo.eu/en/news/000329.php> [lastet ned 15. september 2014]
- EULEX (2014, 11. juni). *Compact Progress Report*. Pristina: EULAX. Tilgjengelig fra <http://www.eulex-kosovo.eu/docs/2014/CPR%20eng%20web.pdf> [lastet ned 7. oktober 2014]

- [Family Law] (2006, 20. januar). *Law 2004/32 Family Law of Kosovo*. Tilgjengelig fra http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2004_32_en.pdf [lastet ned 15. september 2014]
- Grupa 484 (2009, desember). *Executive Summary of the National Report – Serbia, Western Balkan Toward White Schengen List*.
Ikke lenger tilgjengelig via internett. Landinfo har papirutgave.
- [ID-Card Law] (2006). *Identity Card Law No. 62/06*. Beograd: Ministry of Interior. Tilgjengelig fra <http://www.mup.rs/domino/zakoni.nsf/Identity%20Card%20Law.pdf> [lastet ned 11. januar 2012]
- [Innenriksdepartementet] (u.å.). *Biometrijska Lična Karta* [Biometriske ID-kort]. Beograd: Ministarstvo unutrašnjih poslova Republika Srbije [Innenriksdepartementet i republikken Serbia]. Tilgjengelig fra http://www.mup.gov.rs/cms_lat/dokumenta.nsf/licna-karta.h [lastet ned 11. februar 2014]
- IRB, dvs. Immigration and Refugee Board of Canada (2011, 1. desember). *Kosovo: Procedures and documents required to obtain a passport from within Kosovo and abroad; procedures required to replace a lost or stolen passport; information on the appearance of the passport; introduction of biometric passports; other passports in use by Kosovo citizens*. Ottawa: IRB. Tilgjengelig fra <http://irb-cisr.gc.ca/Eng/ResRec/RirRdi/Pages/index.aspx?doc=453711> [lastet ned 19. august 2014]
- Johansen, Per Anders (2011, 12. oktober). Politisommel hjelper kriminelle. *Aftenposten*. Tilgjengelig fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3661518.ece> [lastet ned 15. september 2014]
- KIP, dvs. Kosovo Information Project (2003). *Personal Documents*. Pristina: KIP.
Kun internt tilgjengelig i Landdatabasen under Kosovo /Dokumenter/ KIP – Kosovo Information Project / Personal Documents.
- Landinfo (2013, 18. mars). *Kosovo: Utstedelse av biometriske pass ved ambassaden i Stockholm*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/2329/1/2329_1.pdf [lastet ned 26. august 2014]
- [Law on Travel Documents] (2008, 20. februar). *Law Nr. 03/L-037 on Travel Documents*. Tilgjengelig fra http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2008_03-L037_en.pdf [lastet ned 15. september 2014]
- Law No. 02/L-121 on Dwelling and Emplacement. (2008, oktober). *Law No. 02/L-121 on Dwelling and Emplacement*. Tilgjengelig fra <http://www.mpb-ks.org/repository/docs/Ligji%20per%20Vendbanimin%20dhe%20Vendqendrimin%20anglisht.pdf> [lastet ned 3. september 2014]
- [Law on Civil Status] (2011, 23. juni). *Law No. 2011 04/003 on Civil Status*. Tilgjengelig fra <http://kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Law%20on%20civil%20status.pdf> [lastet ned 15. september 2014]
- [Law on ID Cards] (2008, 3. oktober). *Law Nr. 03/L-099 on Identity Cards*. Tilgjengelig fra http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2008_3-L099_en.pdf [lastet ned 15. september 2014]
- [Law on Citizenship] (2013, september). *Law No. 04/L-2015 on Citizenship of Kosova*. Tilgjengelig fra http://www.mpb-ks.org/repository/docs/Ligji_per_Shtetesi_-_Anglisht.pdf [lastet ned 19. august 2014]
- Law on Civil Status (2011). *Law No. 04/L-003 on Civil Status*. Tilgjengelig fra [http://www.mpb-ks.org/repository/docs/Ligji%20per%20Gjendjen%20Civile%20\(anglisht\).pdf](http://www.mpb-ks.org/repository/docs/Ligji%20per%20Gjendjen%20Civile%20(anglisht).pdf) [lastet ned 15. september 2014]
- [Lov om endringer av og tilføyelser til lov om reisedokumenter] (2010, 25. november). *Law No. 03/L-217 Law on Amending and Supplementing the Law No. 03/L-037 on Travel Documents*.

Pristina: Republic of Kosovo Assembly. Tilgjengelig fra <http://www.mpb-ks.org/repository/docs/Ligji%20per%20Plotesimin%20dhe%20Ndryshimin%20e%20Ligjit%20per%20Dokumentet%20e%20Udhetimit.PDF> [lastet ned 15. september 2014]

- [Lov om endringer av og tilføyelser til lov om ID-kort] (2012, 21. september). *Law No. 04/L-126. On Amending and supplementing the Law No. 03/L-099 on Identity Card*. Tilgjengelig fra http://www.mpb-ks.org/repository/docs/Ligji_per_ndryshimin_dh_plotesimin_e_ligjit_per_leternjofitim_Anglisht.pdf [lastet ned 2. september 2014]
- MIA, dvs. Ministry of Internal Affairs (2011, 31. oktober). *Was launched issuance of biometric passports of the Republic of Kosovo*. Pristina: Ministry of Internal Affairs. Tilgjengelig fra <http://www.mpb-ks.org/?page=2,46,802> [lastet ned 15. september 2014]
- Migrationsverket (2009, 30. april). *Landrapport Republiken Kosovo. Identitet*. Norrköping: Migrationsverket. Tilgjengelig fra <http://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=20741> [lastet ned 15. september 2014]
- Ministry of Foreign Affairs (u.å.). *Consular services*. Pristina: Ministry of Foreign Affairs. Tilgjengelig fra <http://www.mfa-ks.net/?page=2,6#?page> [lastet ned 26. august 2014]
- Ministry of Foreign Affairs (2014, 13. august). *Solomon Islands recognise Kosovo's Independence*. Pristina: Ministry of Foreign Affairs. Tilgjengelig fra <http://www.mfa-ks.net/?page=2,4,2415> [lastet ned 26. august 2014]
- Praxis (2011, 16. august). *Access to Rights and Integration of Returnees on the Basis of the Readmission Agreement*. Beograd: Praxis. Tilgjengelig fra http://www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/Access_to_Rights_and_Integration_of_Returnees_on_the_Basis_of_the_Readmission_Agreements.pdf [lastet ned 15. september 2014]
- PRISM Research Office (2010, desember). *Death Registration in Kosovo*. Pristina: PRISM Research Office. Tilgjengelig fra <http://www.unfpakos.org/wp-content/uploads/2012/05/DeathRegistrationinKosovoEng.pdf> [lastet ned 15. september 2014]
- Regulations on Identity Card. (2007). *Regulations on Identity Card* Tilgjengelig fra <http://www.mup.gov.rs/domino/zakoni.nsf/ID%20Card%20Rules.pdf> [lastet ned 15. september 2014]
- TI, dvs. Transparency International (2013). *Corruption Perception Index 2013*. Berlin: TI. Tilgjengelig fra <http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/> [lastet ned 27. august 2014]
- UNDP, dvs. United Nation Development Programme (2013, august). *Public Pulse Report – VI*. Pristina: UNDP. Tilgjengelig fra http://www.undp.org/content/dam/kosovo/docs/Procurement/PPR6_Anglisht.pdf [lastet ned 15. september 2014]
- UNDP (2014, juni). *Public Pulse – VII*. Pristina: UNDP. Tilgjengelig fra http://www.ks.undp.org/content/dam/kosovo/docs/PublicPulse/PP7/Public%20Pulse%207%20eng_web.pdf [lastet ned 15. september 2014]
- UNHCR, dvs. United Nations High Commissioner for Refugees (2013, 11. november). *Access to Civil Documentation and Registration in South Eastern Europe: Progress and Remaining Challenges since the 2011 Zagreb Declaration*. Genève: UNHCR. Tilgjengelig fra <http://www.refworld.org/docid/5280c5ab4.html> [lastet ned 3. september 2014]

Rapporten er forfattet av Stephanie Woldenberg, menneskerettighetsarbeider og PhD-kandidat ved Universitetet i Novi Sad, Serbia, som bakgrunn for konferansen Regional Conference on Civil Registration and Documentation i Podgorica 25. oktober 2013.
- [UNMIK REG/2000/18] (2000, 29. mars). *UNMIK Regulation No. 2000/18*. Tilgjengelig fra <http://www.eulex->

kosovo.eu/training/police/PoliceTraining/BORDER_BOUNDARY/LEGAL_PROVISIONS/1.pdf
[lastet ned 15. september 2014]

- Wikipedia (u.å.). *Kosovan Passport* (sist endret 18. desember 2011). Tilgjengelig fra http://en.wikipedia.org/wiki/Kosovan_passport [lastet ned 15. september 2014]

Muntlige kilder

- Diplomatiske kilder. Intervjuer i Pristina oktober 2011
- Innenriksdepartementet (Ministry of Internal Affairs). Møte i Pristina, 15. oktober 2009
- Innenriksdepartementet (Ministry of Internal Affairs). Møte i Pristina, 18. oktober 2011
- Kosovos ambassade i Stockholm. E-post 10. oktober 2014.
- Norges ambassade i Pristina, e-post 17. januar 2012
- Ottesen, Tore Heen, utlendingsattaché, e-post 20. februar 2009
- Praxis. E-post 20. juni 2012
- Serbias ambassade i Norge. Telefonsamtale 4. november 2010.
- Sivilstatuskontoret i Pejë/Peć (Municipal Office for Civil Status Pejë/Peć), 19. oktober 2011
- Utenriksdepartementet (Ministry of Foreign Affairs). Møte i Pristina, oktober 2009